УДК 811.111

ПОВТОР ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКСИМАЛЬНОЇ ІНФОРМАТИВНОСТІ ТЕКСТІВ-АНОНСІВ

І.В.Соколова, асп.

Дослідження міри інформативності різних типів текстів та аналіз засобів досягнення максимальної інформативності є актуальною проблемою комунікативної лінгвістики. Актуальність даного процесу зумовлена, перш за все, самими завданням комунікативної лінгвістики – вивчення процесу комунікації. Лінгвісти визначають, що процес комунікації, насамперед, пов'язаний з обміном інформацією.

Термін "інформація" в лінгвістиці розглядається в двох аспектах. По-перше, під інформацією розуміється повідомлення, зафіксоване штучно створеними знаками (або знаковими системами), доступне сприйняттю і розумінню аудиторією, на яку воно розраховане [1:11]. Поняття інформації в цьому випадку вживається як синонім повідомлення в його психологічному смислі. По-друге, інформація трактується в більш вузькому плані і розуміється як зміст повідомлення. Ми будемо дотримуватись останнього трактування.

Дослідниками тексту визначається неоднорідність текстової інформації. Так, наприклад, А.В.Антонов відокремлює такі види інформації, як синтаксична, семантична та прагматична [1: 12]. І.Р.Гальперін розглядає змістово-фактуальну, змістово-концептуальну та змістово-підтекстову інформації [2:27].

Слід розрізняти поняття "інформація" та "інформативність". Інформативність визначається І.Р.Гальперіним як одна з основних конститутивних категорій тексту [2]. Інформативність характеризує не абсолютну кількість інформації в тексті, а лише ту смислову інформацію, яка, скоріш за все, стане надбанням реципієнта [3:85]. Оцінкою інформативності тексту слугує міра адекватності інтерпретації реципієнтом задуму, мети, основної ідеї повідомлення, комунікативної інтенції його автора.

Серед існуючих концепцій інформативності тексту виділяють три основних напрямки:

1. Комунікативна модель текстового змісту, яка була запропонована К.Блером і отримала свій розвиток у працях Р.Якобсона. Вона містить такі складові елементи як референційний, емотивний, вокативний, поетичний, металінгвістичний і фатичний.
2. Більш широкі загальносеміотичні концепції, в рамках яких зміст тексту розглядається у взаємозв'язку його прагматичних і семантичних компонентів (Леонтьєв А.Н., Кринчин Є.П., Бонгард М.М.).
3. Вузькосемантичні концепції, в рамках яких зміст тексту диференціюється за ступенем експліцитності його компонентів на експліцитну і імпліцитну складові. (Т.Б.Дудіна)

На початкових етапах дослідження комунікативних одиниць найбільш адекватним із вищеназваних є вузькосемантичний підхід до вивчення текстового змісту як єдності експліцитного і імпліцитного компонентів.

Аналіз ступеню експлікації / імплікації текстової інформації є важливим моментом для визначення міри інформативності тексту. Але в рамках даного дослідження більш доцільним є аналіз інформації в єдності її семантичного і прагматичного компонентів, тобто залучення загально семіотичної концепції інформації. Такий підхід до аналізу інформації дає можливість визначити прагматичну ефективність повідомлення, яка визначається мірою корисності певного повідомлення для реципієнта.

Оперативне доведення актуальної інформації про нові публікації в сфері науки, техніки, культури до потенційного адресата – головне завдання текстів-анонсів (ТА). Породження даного типу текстів має місце в процесі здійснення ряду завдань: 1)

відокремлення найбільш актуальної інформації з наявної в первинному тексті; 2) узагальнення інформації; 3) надання фактичній інформації елементів позитивної оцінки. Умовою реалізації прагматичної мети ТА, таким чином, є максимальна інформативність даного типу текстів.

Міра інформативності тексту-анонсу буде розглядатись нами як міра корисності даного повідомлення для реципієнта, а засоби забезпечення максимальної інформативності тексту, в свою чергу, оцінюються нами за ефективністю в процесі здійснення прагматичної мети ТА.

ТА розглядається нами як окремий тип текстів, прагматична мета якого є надання достовірної інформації про первинний текст в умовах обмеженості часу та рекламування вихідного/первинного тексту. Інформаційна і рекламна функції виступають як інтегровані в умовах ТА.

В процесі дослідження інформативності ТА необхідно враховувати наявність перешкод на шляху сприйняття тексту. Перешкоди інформативності ТА носять екстралінгвістичний характер: обмеженість у просторі і часі; розташування декількох ТА на одній сторінці каталогу, що заважає концентрації уваги на певній інформації; однобічний характер комунікації (продуцент ТА не має можливості контролювати процес сприйняття і розуміння інформації).

Інформативність ТА як вторинного типу текстів визначається мірою інтерпретації реципієнтом інформації про первинний текст. Інформативність ТА реалізується в процесі надання змістово-фактуальної інформації, яка представлена в ТА трьома компонентами: інформацією про об'єм і структуру первинного тексту; інформацією інтелективного плану (розкриває зміст первинного тексту); оціночною інформацією. Наявність цих компонентів сигналізує про ступінь інформативності ТА.

Аналіз ряду ТА дає можливість стверджувати, що підвищенню рівня інформативності текстів слугують такі фактори:

1. Чітка параметризованість реципієнта.
2. Стереотипність побудови ТА і використання стереотипних мовних засобів.
3. Компресія інформації.

Чітка параметризованість реципієнтів кожного окремого тексту-анонсу дозволяє привертати увагу тих реципієнтів, для яких даний текст буде максимально інформативним. Засобом параметризації реципієнтів в рамках ТА є пряме/непряме звернення до реципієнта. Перелік припустимих реципієнтів є стереотипним засобом привернення уваги читача в ТА, про що свідчать результати статистичного аналізу ряду текстів (з 504 проаналізованих текстів перелік реципієнтів вживається 295 рази, що складає 58,5 %)

Пор.: *(1) Guide to Information in Engineering Project Management*

[…]

In short, this exhaustive reference tool would prove invaluable not only to engineers and project managers, but also to consultants, students, information workers and librarians.

(Professional Engineering Publishing, 38)

(2) Journal of Materials: Design and Application (Part L)

[…]

The audience is those with a particular interest in materials engineering research and with a desire to see appropriate application of the materials in an engineering context. The readership therefore includes mechanical engineers with an interest in materials and material researchers with an interest in the prospective application of their material. The mechanical engineering field covers those in industry, research and academe covering fundamental mechanics through to thermodynamics and fluid mechanics applications.

(Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, 12)

1. American Civil Rights Reference Library

Students who need background information and interpretation of the civil rights movements will appreciate this 4-vol. Set. American Civil Rights: Almanac will provide students with the in-depth information they need to write reports and class assignments.

(The Gale Group Catalogue, 93)

Підвищенню текстової інформативності сприяє стереотипна композиційна будова ТА і використання стереотипних мовних засобів, до числа яких правомірно віднести повтори.

Категорія повтору займає особливе місце в забезпеченні інформативності ТА, причому цей зв'язок здійснюється у двосторонньому напрямку: з одного боку повтори підвищують рівень адекватності інтерпретації повідомлення, з іншого – багаторазовий повтор зменшує об'єм змістово-фактуальної інформації в тексті. В першому випадку повтор здійснює функцію забезпечення перешкодостійкості в рамках ТА, в другому – створює семантичну надмірність в тексті. Створення семантичної надмірності в рамках ТА має позитивний характер, бо це сприяє адекватності розуміння текстової інформації.

Вивчення категорії інформативності безпосередньо пов'язане із дослідженням ролі повторів, які по своїй природі мають вплив на рівень інформативності тексту. Різні повтори використовуються з метою інтенсифікації інформативності тексту шляхом забезпечення перешкодостійкості повідомлення та надання адитивної інформації. В свою чергу, перешкодостійкість реалізується через створення семантичної надмірності в процесі дублювання окремих сем, що забезпечує надійність комунікації.

Лексичний повтор відноситься до стабільних текстових категорій, про що свідчать дані аналізу ряду ТА. Повний лексичний повтор (ПЛП) слугує засобом підвищення надмірності повідомлення. ПЛП притаманне частотне використання в тематичних ланцюжках ТА.

Пор.: *(1) Storage in Nuclear Fuel Cycle*

All commercial and military fuel cycles necessitate the safe, low cost interim, intermediate and long term storage if irradiated materials. These materials can include spent nuclear fuel, processed heavy metals, high and low level wastes. The papers from an ImechE conference examines from an international perspective available storage technologies, developments, regulatory requirements, operational experience and plans for the future.

(Professional Engineering Publishing, 24)

(2) The Encyclopedia of Material Tensors on CD-Rom

This unique and comprehensive CD database gives the user immediate access to over 130,000 material tensors of ranks from two to seven. Using powerful formalism of tensor analysis, the CD allows the user to work out the most fundamental symmetrical properties of natural phenomena. This covers a virtual unlimited choice of physical effects and engineering problems. The Encyclopedia of Material Tensors on CD-Rom replaces all existing volumes of material tensor tables, and gives new opportunities for research in fields where tensors are used…

(Analytical Chemistry Update, 9)

ПЛП вживається не тільки в тематичних ланцюжках, але й в заголовках (повний або частковий повтор), а також має місце в структурних парадигмах слів з спільною морфемою.

Пор.: *(1) Jetting Technology (BHR Group Publication 32)*

[…]

CONTENTS INCLUDE: The waterjet as a tool; JETCUT – software for prediction of high-energy waterjet efficiency; Numerical analysis of pulsed jet formation by electric discharges in a nozzle; Deformation analysis of a high-pressure intensifier for jetting technology; Modelling the particle acceleration in suspension jet nozzle; Basic concept for the design of an ascillating jets nozzle; Study of the abrasive waterjet structure by measuring water and abrasive velocities separately…

(Professional Engineering Publishing, 36)

(2) Designing Cost-Effective Composites

[…]

CONTENTS INCLUDE: Composite design using damage mechanics methodology; Design codes for process plant vessels and piping; Designing for fatigue and environmental effects in polymer composites; Designing composites for durability in aqueous and corrosive environments; In-service performance of composite materials; Non-crimp fabric composites for cost-effective airworthiness performance in civil air transport…

(Professional Engineering Publishing, 41)

Частотне використання ПЛП сприяє привернення і утриманню уваги реципієнта на темі повідомлення, забезпечує надійність дієвості інформативної функцій текстів-анонсів. В умовах існування екстралінгвістичних перешкод на шляху сприйняття ТА, лексичні повтори надають реципієнту можливість визначити тему тексту з мінімальними затратами часу, вони виконують акцентуючу і акумулятивну функції.

Як показують результати нашого дослідження, важливим елементом забезпечення інформативності ТА є перелік. Перелік характеризується високою частотністю представлення – даний засіб вживається в 487 з 504 проаналізованих текстів, що складає 96,6 %.

Повтор в межах перелікових конструкцій має морфологічний характер, бо актуалізується в парадигмі конкретних частин мови. На синтаксичному рівні перелікові конструкції виступають як структурний паралелізм (повний або частковий).

Пор.: *(1) Engineering Computation*
International Journal for Computer-Aided Engineering and Software
[…]
Representative articles:
Advanced solution methods in structural optimization based on evolution strategies
Neutral network based parameter estimation for nonlinear finite element analyses
Numerical evaluation of probabilistic fracture parameters using WSTRESS
Self designing structures: a practical approach
Coupling of BEM and FEM by a multiplicative Schwarz method and its parallel implementation

(Engineering, Material Science and Technology, 16)

(2) Literature and Its Times
[…]
Entries featured:

1. *Brief introduction to the work*
2. *Discussion of the work's historical setting*
3. *Overview of events at the time the work was written*
4. *The work "in focus" – a synopsis emphasizing historical issues*

(The Gale Group Catalogue, 20)

(3) In Vivo NMR Spectroscopy
[…]
CONTENTS: Basic principles; In Vivo NMR Spectroscopy; Magnetic Resonance Imaging; Radiofrequency Pulses; Single Voxel Localization and Water Suppression; Spectroscopic Imaging and Multivosel Localization; Spectral Editing; Quantification; Hardware; Two Dimensional NMR; Appendix.

(Analytical Chemistry Update, 5)

Перелік забезпечує семантичну надмірність висловлення, що проявляється в повторі як тематичної, так і категоріальної сем. Тексти-анонси характеризуються чітко встановленою дистрибуцією перелікових конструкцій за комунікативними блоками. Переліки використовуються в основному та заключному КБ для називання припустимих референтів, тем та розділів нової публікації. Переліки в рамках ТА слугують здійсненню компресії інформації і сприяють економії часового фактору, що в сукупності допомагає реалізації максимальної інформативності даного типу текстів.

Семантична надмірність, що реалізується за допомогою повторів (також і імпліцитних) створює позитивні умови для надання розширеної характеристики

референтів. В процесі використання семантичних повторів об'єм інформації збільшується завдяки появі нових смислів для розширення семантичного різноманіття.

Для ТА показовим є вживання слів-субститутів і перифразів. Синонімічний повтор як засіб художнього мовлення вживається в ТА значно рідше. Вживання слів-субститутів та перифразів відбувається при заміщенні заголовку тексту – таким чином імпліцитно повторюється тема повідомлення. Перифрази в ТА мають характер пояснень і містять емоційно-експресивну лексику, що призводить до інтенсифікації інформативності ТА в умовах семантичного повтору.

Пор.: *(1) Vision of Tomorrow Improving the Quality of Life Through Technology*
The papers from the 15th Anniversary Symposium of the Institution of Mechanical Engineers.
This prestigious volume contains contributions from leading experts and opinion formers from all over the world. The papers address the future of engineering within the business and social context in terms of its likely impact on transport, energy and power…
This volume is not only a celebration of 150 years of the ImechE, but also a major work outlining the developments in mechanical engineering…
(Professional Engineering Publishing, 40)

(2) 150 and More Basic NMR Experiments
A Practical Course – Second Edition
The new edition of this highly successful book is expanded by another 50 important NMR experiments dedicated to the latest developments. A textbook as well as a reference book for the laboratory, this book is a must for every scientist working with NMR as well as for student preparing for their lab courses.
(Analytical Chemistry Update, 6)

(3) Failed Technology: True Stories of Technological Disasters
Your students will love this fascinating collection of essays that focuses on 44 unpleasant surprises of the 20th century. […]
(The Gale Group Catalogue, 92)

Важливе місце в підвищенні текстової інформативності займає стереотипна композиційна будова ТА. Повтор моделі тексту в межах одного каталогу надає реципієнту можливість зосереджувати увагу безпосередньо на актуальній інформації. Реципієнт, знайомий зі структурою тексту, має можливість сприйняття того комунікативного блоку, який представляє для нього найбільшу цінність.

Поряд із повтором композиційної моделі тексту в ТА спостерігається стереотипне використання мовних засобів на фоно-морфологічному та лексико-синтаксичному рівнях. Іншими словами, повтор відбувається як в рамках одного тексту, так і в межах текстової парадигми.

Про стереотипне вживання деяких видів повторів в межах парадигми ТА можна стверджувати на основі даних статистичного аналізу текстів. Так, наприклад, в 100% досліджених текстів використовується повний лексичний повтор ключових слів; кореневий повтор (повтор тематичної морфеми); повний/частковий повтор, субституція та перифразування заголовку; повтор дієслівних форм Present Simple, Participle II; повтор словотвірної моделі V + -ing; повтор структурного типу речення S – P – O.

Підвищення інформативності ТА досягається також через компресію інформації. На лексичному рівні ТА компресія досягається за рахунок частотного використання термінологічних і номенклатурних слів (приклад 1), різного роду абревіатур (приклади 2,3), а також за рахунок стереотипного використання лексико-синтаксичного наповнення.

Напр.:

1. *CONTENTS ICLUDE: introduction; Pipe joint selection; Metallic flanged joints with gaskets; Gaskets; Flanged joints without gaskets; Malleable iron pipe fittings (screwed fittings); Welded metallic joints; Plastic piping; Joints in glass piping; Joints in lined metallic piping; Reliability.*

   (Professional Engineering Publishing, 27)

2. *Cross-referencing is available for over 30 product applications, as well as CAS, EINECS and ELINCS Numbers. Ionic and HLB Classification cross-references are included…*

   (Chemical Handbooks)

3. *Contents: OHIM decisions and oppositions. OHIM Appeal Board decisions. Applications to cancel. CFI and ECJ decisions. Decisions of Member States' CTM courts. Relevant domestic trade mark decisions from Member States. OHIM notices.*

   (The Intellectual Property Reports)

Використання даних засобів стає можливим завдяки тому, що реципієнти ТА володіють тематичним тезаурусом та мають спільний об'єм знань, що дає їм можливість доповнити недостатній (скомпресований) елемент інформації.

Стереотипне використання лексичного наповнення займає приоритетну позицію в процесі здійснення компресії інформації, особливо в умовах функціонування ТА в межах каталогу (стислий тип ТА). Однотипність лексичного наповнення ТА призводить до полегшення сприйняття тексту, що реалізується через акцентування тематичної семи та акумуляцію інформації. Порівняйте ТА з одного каталогу:

1. *This new, illustrated volume presents a hundred profiles of men and women whose exemplary achievements will also interest and inspire young adults*

   (The Gale Group Catalogue, 27)

2. *This exciting 5-volume biographical resource presents the lives, times and significant contributions of 625 social, political and religious leaders from earliest recorded times to the present.*

   (The Gale Group Catalogue,28)

3. *This reference presents narrative biographical entries on 250 prominent Asian Americans, past and present. Ranging from one to three pages, each essay covers personal, career and educational information as well as a discussion of significant achievements.*

   (The Gale Group Catalogue, 31)

4. *This 2-vol. Set presents a well-rounded assortment of critical opinions on approximately 70 Hispanic authors from all nations, with complete bibliographical citations.*

   (The Gale Group Catalogue, 36)

На морфологічному рівні компреція досягається завдяки перевазі іменників над іншими частинами мови – так званий номінативний стиль викладення. Це дозволяє виразити меншою кількістю мовних засобів більше інформації.

На синтаксичному рівні компресія відбувається через заміну синтаксичних конструкцій більш стислими за формою функціональними синонімами. Замість складнопідрядного речення, наприклад, вживається просте з дієприкметниковим / дієприслівниковим зворотом:

Пор.: (1) One of the key challenges facing the automotive industry is the latest emission legislation in Europe and North America …

(Professional Engineering Publishing, 13)

(2) With over 1,100 entries, written by an international group of over 150 contributors, the Encyclopedia of Contemporary German Culture brings together myriad strands of social, political, and cultural life in the post-1945 German-speaking world.

(Routledge Library Reference, 30)

(3) The Journal of Engineering Tribology publishes high-quality papers from academia and industry worldwide on the engineering science associated with tribology and its application to machine elements. Papers may be of a fundamental nature addressing

analysis and experiments or reports of design, development and service experience by practicing engineers in industry.

(Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, 10)

Меті компресії інформації також слугує вживання складнопідрядних та складносурядних речень з дієприслівниковими та діє прикметниковими зворотами замість простих, що є високочастотним явищем в ТА.

Пор.: *(1) Divided into two parts, Part One provides comprehensive coverage of the theory of thermal analysis, including measuring conditions and mathematical treatment, while Part Two presents thermal analysis data.*

(Analytical Chemistry Update, 1)

(2) I was particularly impressed by the interface design, which is clear and easy to use, without overly intrusive sound and video, which can be all too common in multimedia teaching materials.

(Routledge Library Reference, 31)

(3) Nearly all measurements involve humans; even when their function has apparently been replaced by a computer or robot, the human is involved in the selection of the measurement technique employed and in the interpretation of the results.

(Professional Engineering Publishing, 23)

Замість повних паралельних конструкцій вживається перелік, який слугує меті впорядкування надання інформації. Частотне вживання констатуючих повідомлень і переліків зумовлюється також тим, що інформація подається не в динаміці, а в статиці.

Пор.: *(1) COMPLETE CONTENTS: Comparative design; Performance and combustion; Mechanical performance and noise reduction; Cooling system design; CAD for gasoline engines; Appendix.*

(Professional Engineering Publishing)

(2) This encyclopedia features women from all walks of life, including: rulers, royalty, politicians, soldiers, heroines, pacifists, resistance fighters, financiers, entrepreneurs, philanthropists, investors, authors and more.

(The Gale Group Catalogue, 37)

Результатом компресії є висока інформативність ТА.

Вибір мовних засобів в тексті визначається, як відомо, його прагматичною настановою. Настанова ТА на надання актуальної інформації про тему та структуру нової публікації зумовлює тенденцію до використання вищеназваних видів повторів. Функціонування даних видів повторів призводить до підвищення рівня інформативності ТА, що сприяє реалізації прагматичної мети досліджуваного типу текстів в цілому.

SUMMARY

The present paper focuses on the role of repetition in the process of realization of informational function of texts-announcements (TA). Texts-announcements aim at presentation of information about the newly published books. Informative function of TA is realized through means of compression of information, stereotypic composition and language means of all levels. Different types of repetition are involved into actualization of informational function of TA.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонов А. В. Информация: восприятие и понимание. – К.: Наукова думка, – 1988. – 184с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 136с.
3. .Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. – М., 1984. – 264с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Publications Catalogue 1999/2000. – UK: Professional Engineering Publishing Limited, 1999. – 112 p.
2. Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers. – UK: Professional Engineering Publishing Limited, 1999. – 12 p.
3. Analytical Chemistry Update. – UK: John Wiley & Sons Ltd, 1999. – 12 p.
4. Specialist Information in the Field of Engineering, Material Science & Technology. – UK: MCB University Press Limited, 1999. – 32p.
5. A New Vision Takes Root: International Catalogue. – UK: The Gale Group, 1999. – 112p.
6. Routledge Library Reference, 1999/2000. – UK: Routledge, 1999. – 48p.

Соколова, І.В. Повтор як засіб забезпечення максимальної інформативності текстів-анонсів [Текст] / І.В. Соколова // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки. – 2000. - №19. – С. 50-61.